

Борис Александров

ИСТИНАТА

Личният лекар на цар Борис III
за смъртта му

София, 2020

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Борис Александров, автор, 2020
© Издателство „Изток-Запад“, 2020

ISBN 978-619-01-0608-1

БОРИС АЛЕКСАНДРОВ

ИСТИНАТА

ЛИЧНИЯТ ЛЕКАР НА
ЦАР БОРИС III
ЗА СМЪРТТА МУ

Съдържание

Биография на д-р Драгомир Александров Томов.....	7
Автобиография на д-р Борис Драгомиров Александров	9
Необходимост от морал при представянето на исторически данни.....	11

На баща ми д-р Драгомир Александров
за съвестта, достойнството и морала,
следвани неотклонно през целия му живот.

С благодарност на братовчедка ми Габриела де Лука
и на съпруга ѝ Ганчо Пенчев за оказаната подкрепа.

– Авторът

Биография на д-р Драгомир Александров Томов

Роден на 11 април 1902 г. в град Белово, Пазарджишка околия, в семейство на богат търговец на дървен материал и селскостопанска продукция.

Навършил едва пет години, постъпва във Френския колеж в гр. Пловдив. Изучавал е и втори език, италиански. През Първата световна война, прекъснала дейността на колежа, се дипломира в Първа Мъжка гимназия в София. През 1920 г. е студент по медицина в град Виена, Австрия. Преди дипломирането баща му умира.

Посещава и участва активно в беседите, водени от професорите Вагнер Явор и Зигмунд Фройд.

Желанието да придобие колкото се може повече знания и да се развие като лекар го насочва към клиниката за вътрешни болести на професор Ханс Епингер (който е и личен лекар на царя и семейството му), където е специализант и доброволен асистент.

Когато Негово величество веднъж отива за преглед при проф. Епингер, повикал баща ми и го запитал:

– Защо си още тук? България те очаква.

Отговорът не закъснява: баща ми се завръща в Родината. Постъпва като доброволен асистент в Първа

вътрешна клиника на медицински факултет, ръководена от проф. В. Моллов. Израства в професията под негово ръководство.

През 1934 г. е определен от професора за ръководител на вътрешното отделение на Клементинска болница. Цар Борис го кани за личен лекар (макар че баща ми не е един от дворцовите лекари). Това не означава, че той не продължава да се грижи еднакво както за известни личности и богаташи, така и за обикновени хора.

Винаги се е ръководел от делото на неговите светци: Васил Левски, Г. С. Раковски и Христо Ботев. Непоклебимо вярваше в сбъдването на техните мечти за щастлива и свободна България. Именно те го крепяха в периода на мрака след 9.IX.1944 г.; физическите и душевни терзания преодоляваше благодарение на вярата си в тях.

Споменаван от всички, които го познаваха, като човек със съвест и морал, съхранил достойнството си.

Автобиография на д-р Борис Драгомиров Александров

Роден съм на 27 март 1940 г. в град София.
През 1957 г. завърших с отличие 23-то Средно единно училище „Антим I“ (сега това е старата сграда с вход от към ул. „Джовани Горини“, граничеща с двора на настоящото 129-то ОУ „Антим I“ и испанската езикова гимназия „Мигел де Сервантес“).

Бях градски и републикански шампион по волейбол с клуб „Левски“. Не можах да продължа образованието си във висше учебно заведение. Партийният секретар на квартал Подуене отказа да разреши и подхвърлил пред съквартилци, че ще ме прави „кондурджия“, а баща ми щял да мете обушарницата.

Годините минаваха в тежък физически труд и спорт. Изкарах военната си служба в строителни войски – трудовак. Първоначално бях в спортна рота „Славия“. След турнир в Палермо, Италия, ми бе предложено да подпиша за сътрудник на Военно контраразузнаване (ВКР). Отказах. Така спортът приключи за мен.

Бях трудовак в поделение 1722, разположено на „Черния кос“ в бараки под ски-шанцата. Строяхме пътища и чукахме камъни на Владайските кариери. След тежка травма бях преместен в поделение 1630, където

се уволних. Командир майор Г. Богданов (човек, когото никога няма да забравя) ми каза: „Върви да учиш.“ Получих желаната бележка – препоръка, която ми отвори път да кандидатствам във висше учебно заведение.

Започнах в Стоматологичния факултет на Висш медицински институт, София, като след повторно кандидатстване бях приет медицина.

Дипломирах се като лекар през 1968 г. със специалност педиатрия.

През 1969–1971 г. бях главен лекар в ДМД гр. Златица, от 1971 до 1978 г. – районен педиатър към Четвърта работническа болница, гара Искър, София. През 1978–1991 г. – районен педиатър в 17-та поликлиника, София; от 1990 г. бях директор на същата поликлиника.

От 1991 г. бях началник на Столично здравеопазване и член на Висшия медицински съвет.

Бях народен представител в 36. НС, след чието разпускане отново зах дълга си на ръководител на Столично здравеопазване до септември 2000 г. Носител съм на почетния знак на град София за заслуги в здравеопазването.

През 2000 г. се пенсионирах, но не загубих връзка с пациентите си. И до ден днешен давам консултации и преглеждам децата на вече порасналите ми пациенти от район „Оборище“.

Необходимост от морал при представянето на исторически данни

Историята се изопачава от безсъвестни и продажни хора. Те избягват истината, объркват и успяват с неверни твърдения да отнемат на мнозина вярата.

Днес е повече от необходимо да се говори само истината за миналото, защото единствено тя може да ни напътства в бъдното.

Моят баща бе подготвен и търсен лекар с много пациенти – известни политици, богаташи, но и обикновени хора. Той имаше точна представа какво се случва в страната ни по това време.

Неведнъж бе притискан и дори изтезаван, за да каже за смъртта на цар Борис III това, което е угодно на властимащите – комунистите. Успя да запази достойнството си!

Спомените, които привеждам в книгата, са достоверни: не преиначават и не крият нищо. Основната цел на книгата е да се напомни за изключителни личности през зловещия период на война и разорение. И да спре говоренето на лъжи за тях; рано или късно истината излиза на бял свят.

Желанието на баща ми бе 30–40 години след смъртта му спомените му да бъдат публикувани, без да се пести каквото и да е. И аз стриктно се придържах към неговите разкази.

Надявам се, че книгата ще е интересна за читателите, които се интересуват от случилото се през този трагичен период (1939–1944), от изключителните личности, богатство българско, и трагичната им кончина, която комунистите им отредиха като отплата за тяхното родолюбие.

Поклон пред загиналите герои български!

Дано никога повече българин на българин да не посегне!

Бог да благослови България и нека споровете винаги да приключват с братска прегръдка!

*18 януари 2020 г.
д-р Борис Александров*

ИСТИНАТА

Встаята бе тихо. Цветята, надвесени от вазата, сякаш искаха да чуят разговора, провел се под погледа на разхвърляните книги по бюрото.

– Ще се успокои ли България след многото трусове, предизвикани от самите нас? Знаем ли що искаме? Комунистите вършат престъпления. Циничен е начинът, по който да сплашат народа. Не им се отдава! – В непринудения разговор царят бе мрачен. – Не вярвам в тъжни бъдещи дни. Но е факт човешката несправедливост, така характерна за нас. Ползата винаги създава отношението, което се формира под неин диктат. Не се спазват основни принципи на достойнство и морал.

Казах:

– Проф. Б. Филов има свои предпочитания. Вижда нещата в далечно бъдеще и се страхува да не се сбъднат прогнозите за катастрофа на Германия. Това ще е краят на мечтите за независима и процъфтяваща България.

– Ти как мислиш? – каза цар Борис.

След кратко мълчание споделих:

– Плаши ме самонадеяността на Адолф Хитлер. Той е завоевател без необходимата военна и общочовешка подготовка.

Страхувах се да излагам мнение по въпроса. Мислех си, че Хитлер и Сталин са деца на дявола и се съревно-

вават като братя: кой ще убие повече от другия. Това сякаш ги амбицираше и резултатът бе чудовищна престъпност.

Преди месец бяхме в Берлин за консултативен преглед при проф. Р. Зайц – ръководител на кардиологична клиника към Берлинския медицински факултет. Професорът успокои царя. Каза му да продължи с режима и при необходимост да взима предписаните лекарства. Да се довери на българските лекари: всеотдайни, знаещи и с широко отворени сърца за нуждаещите се. Той поддържаше връзка с проф. В Моллов (до 1939 г.) и проф. С. Киркович. Наричаше първия феномен, от когото диагнозата не може да се скрие.

Здравословното състояние на цар Борис не будеше притеснение. Стриктен пациент, изпълняваше медицинските предписания. Интересуваше се от здравни проблеми и това, което се прави за тяхното решаване.

В двореца се наблюдаваше промяна в поведението на много от постоянно посещаващите го. Сякаш търсеха отговор: какви да бъдат в следващите дни? Бяха подвластни на страха, готови дори на предателство – само и само да оцелеят.

В поведението на царя липсваше характерната за него енергичност и погледът, вдъхващ респект и вяра в бъдещето. И той търсеше отговор – за себе си и за семейството си; малка бе вероятността да го намери.

Около него се оформяше кръг от хора, които обмисляха действия за постигане на добро бъдеще. Но и страхът от несигурното време, подлостта и лицемерието на много политици бе факт.

Цар Борис III бе развоен. Държеше на Германия, но изпитваше страх от бъдещето.

Попита ме:

– Докторе, Германия ще успее ли? Враговете ѝ не станаха ли много?

– Не съм сигурен. Всеки ден сме свидетели на изненади в дипломацията. Войната не може да реши всичко.

Не за първи път царят поставяше въпроси с труден отговор. Наблюдавах го внимателно, учуден от напрегнатия му вид и меланхолията, която го обземаше след разговор на подобна тема.

Проблем със здравето нямаше.

Избягваше съветниците си. Времето летеше, но кое бе правилното решение? И за чия сметка?!

Царят се променяше. Ставаше по-мълчалив. Търсеше повече контакти с политици и известни личности.

Нямаше ясен отговор за случващото се по света, за промените в заобикалящия ни свят. Искаше да се адаптира към тях, да не сбърка.

Княз Кирил и княгиня Евдокия все по-често бяха с него. Техният поглед бе блуждаещ, съпроводен с мълчание, с нежелание за разговор.

Царят не споменаваше имена. Бе дискретен. Обсъждаше внимателно чутото от видни личности.

Защо някои говорят ентузиазирано за преминаването на немски военни части през България, но мълчат за неуспехите на Изток? Твърдо против престъпленията, извършвани от комунистите, но колебаещи се за агресивни действия срещу Гърция и Сърбия?

– Какво мислиш за войната? – попита ме цар Борис.

– Страх ме е, Ваше Величество. Лекарите виждат жестокостта. Разкъсани крайници, обезобразени трупове. Тъгата по лицата на умиращите, която като

пелена обвива всичко около тях – не разрешава да се отдръпнеш, да изскочиш от нея. Като че ли те гледа и те съветва да се примириш. Тя те сваля и отваря земните недра, подканящи те грубо, без право на отказ. Да бъдеш погълнат от тях! Смирен, със сълзи на очи, се снижаваш повече и повече до очакващите дълбини на мрака.

Настъпи мълчание.

Два различни погледа: моят тъжен, на царя мрачен и насочен през прозореца към боровете: властни и строени като войници. С непреклонност към врага и решително желание за напред „На нож!“ и победа! В това бях сигурен. Тя бяха най-български настроени. Не помръдваха от вятъра. Един до друг, поддали си ръка, казваха:

– Ние сме сплотени, непобедими и вярващи във вечността, която никой не може да отнеме и промени. Тя е в безкрая!

Вятърът пееше своята песен. Започнала тихо, постепенно повишавайки тон, стигащ до свистене. Обхвана гората, клоните на дърветата се люлееха. Имаха свой танц. Отначало нежно, после грубовато се навеждаха, издигаха, с непоколебимото желание да се включат в тази вечна горска музика.

Царят гледаше втренчен в далечината и може би се сърдеше на горския отговор, на вятъра. Продума:

– Не чувам радостен глъч, желание за разговор. Не виждам щастливо усещане от ежедневието. Вероятно времената са други, променени. Денят крие неизвестността, която непоколебимо изправя човека пред неговата същност. А той се страхува от дните пред него. Те са неясни и няма кой да ги проясни! Няма вяра в до-

бър край! Като че ли се търси съжаление от всичко, що го заобикаля. В Първата световна война българинът бе герой. Дори умирайки е бил щастлив.

Замислих се. Спомних си един разговор с генерал Т. Даскалов и полковник Георгиев, каращ те да настръхнеш от чувството на гордост, че си българин. България е пеела, не е страдала. Усмихнати били и тежко ранените. Не е имало плачещи майки и бащи – а гордеещи се от саможертвата и непоколебимата любов към родината на децата им.

Цяла България бе радост, мечта! Доказателства ли? Героизмът и непобедимостта на българската армия.

Царят бе чувствителен, обичаше доброто, не приемаше тъга и малодушие.

Интересуваше се от житейските трудности на всички, и най-вече на обикновените хора. За мен в това отношение бе единственият монарх!

Наблюдаваше таланта у младите и го подкрепяше. Мечтаеше: да бъдем в помощ на развитието им! Това е бъдещето!

Интелектът е необходим и е мощна преграда срещу проклятието – комунизма. Фактор за стабилизация на България на световната сцена.

В кабинета влезе княз Кирил. Царят ме погледна. Уточнихме посещение в Клементинската болница, с дата и час за преглед и изследвания през утрешния ден.

Поиска и консултация с проф. А. Станишев и проф. С. Киркович. Причина: появила се болка в лявото рамо след физическо натоварване. Сбогувахме се.

Княз Кирил държеше на брат си. В годините на детството им Борис им беше опора и наставник на него и

сестрите му. Поемаше върху себе си всички капризи, достигащи до жестокост, на Фердинанд, който не се колебаеше да ги наказва и напътства.

Княз Кирил имаше проста стратегия: да се снижава и брат му да изпъква. Никой не разбра това. Обвиняваха го, че е равнодушен и се интересува само от дребни неща, доставящи му удоволствие. Не разбраха: поставяше брат си над всички в рода – и постепенно с времето Фердинанд да бъде забравен.

Една сутрин около 10 часа бе на любимото си място на бул. „Цар Освободител“, в края на гранд хотел „България“, с поглед към Министерство на войната.

– Добър ден – казах, след като го видях.

Погледът му бе особен, отправен на юг. Оттам сякаш чакаше видение, което да му заговори и заедно да продължат днешния ден.

– Докторе, да се разходим, а?

Вървахме по „Цар Освободител“. Завихме наляво по улица „Г. С. Раковски“. Споделих:

– Днешният ден е особен. Слънцето те огрява и създава настроение и чувство за желан покой, предразполагащ към възвишени мисли за нещата от живота, които не те оставят и за миг след стряскащи събития – неспиращи да изненадват с непредвидимостта и нежеланите си последствия.

– Обичаш ли да се разхождаш?

Отговорих утвърдително.

– Движението води до забрава на неприятни неща. Активира положително не една мисъл, свързана с деня. Постила възможност да погледнеш замечтани неща далеч. Например среща с приятен човек. Разговор, лишен от преструвки и изкопчване на думи, които така

да се сглобяват, че да излезе това, което е смислено, съществено от казаното.

– Би ли се съгласил да водиш разговор, касаещ неща от живота на други, за съдействие и помощ? – каза княз Кирил.

Той никога не говореше срещу когото и да е. Намираше оправдателни думи и при явно нарушение на обществените правила.

– Не съм сигурен. Преценявам хората и откровено казано, добродетелните не са много. Завистта е пронизваща, тя се насочва и грабва с особена ловкост, уви-ва се около теб. Грабва не друго, а достойнството. Иска да го отмъкне и така да те унизи. От това не би могъл да се измъкнеш. Тя е сигурно заразна, преценката за нея е трудна. Това е моето мнение.

– Доверявал съм се на мнозина. Чувам странни неща за себе си, които не мога да приема. Те се разпространяват, като никой не го интересува истина ли са – каза княз Кирил.

Бяхме на ъгъла с улица „Московска“, при Руската легация.

Злокобна тишина – с усещане за нещо зловещо, оградено от стените и чакащо да изпъпли навън, задушавайки всичко. Голямата драма на наивно вярващите в Съветския съюз предстоеше.

Суеверните твърдят, че което те отблъсква е лошо, свързано с необятното и идващо да ти причини зло. А то е трайно и с неочаквани последствия.

Княз Кирил погледна към храма „Св. Александър Невски“ и възкликна:

– Величествен! Вярата е силна при нас. Тя е спасението ни.

Камбанарията заби. Разнасяха се звуци, които те грабваха и понасяха в небесата. От мъка и терзание добиваш чувство за неприкосновеност. Човек с вяра е силен; бъдещето ще го докаже.

Продължихме. На ъгъла с булевард „Княз Дондуков“ срещнахме полковник Георгиев. Князът с усмивка каза:

– Разузнаването е тук. Трябва ли да мълчим и празнодумаме?

Полковникът е дълбоко мислещ и знае с кого как да постъпи. Козирува и поздравя. Включи се в разговора с общи приказки за време и предстоящи празници. Изведнъж се обърна и каза:

– Княже, не бих се усъмнил във вас за каквото и да е. Вие сте от малкото честни хора с мисъл за благо и бъдещето на България. И това е доказано с деянията ви за милосърдие към нуждаещите и безразличие към политиците, стремящи се да подведат България да тръгне по път, водещ към разруха и окови. Докторе, на обяд сме с Ацка¹ и сина у вас. Уговорихме се със съпругата ти. – Полковникът продължи: – Аз мога да говоря за всичко. Имам ви доверие.

Козирува и се отдалечи със стегната военна походка.

Върнахме се по същия път. При Военния клуб се разделихме. Продължих към Софийския университет: храм на науката, необходимост вечна.

Тръгнах по улица „Шипка“, излъчваща свежест и красота. Тя достигаше до Военната академия. Пред входа се спрях. Сърцето ми затуптя!

---

¹ Съпругата на полковник Георгиев.

Създадена от герои, поставили основата на България, с чист и благороден трепет в душите. С мечта за бъдеще, за безкрайно щастие на Родината. Пред мен бе оградата изградена от пушки, носещи военна слава от Шипка и от Сливница. Излъчваха величие, незабравима история, които неусетно те пренасят в друг свят, светът на непоколебимост и вяра в успеха. А кой е той?

Българинът винаги е подавал ръка на нуждаещия се. Да е образован и всички да се стремят към интелектуално изграждане с достойнство, съвест и морал. И никога българин на българин да не посяга!

На оградата беше кацнало врабче. То се изтръска, погледна ме, но близостта ми не го стресна. Пушките сякаш го пазеха. Спокойно подскочи и се премести, все така уверено в безопасността си. Тези величествени оръжия създаваха спокойствие. Напомнях за задължението си: да пазят живота на всички живи същества.

Възкликнах. Пред мен сякаш се изправиха воините, постигнали невероятен успех за България. Бяха усмихнати, с лице българско, благородно и непоколебимо. В сърцето си носеха майка България. Излъчваха заразяваща гордост и радост. Усмигнах се. Бях щастлив. Исках да ги прегърна и да извикам: „Дано да бъдем като вас, вечни чада на Родината.“

Полковник Георгиев, съпругата му и синът им пристигнаха на обяд. Николай обичаше да си играе с Драгомир-младши. Предпочитаха тенис на маса. Съоръжението, поставено в средата на двора, бе голямо. Малчуганите подскачаха, изпускаха хилките, но не се отказваха. След кръсъци и изблици на радост от побе-

дата, която всеки преписваше на себе си, те се съгласиха да обядват.

Съзряха топка. Втурнаха се. Ритнаха я. Тя подскочи, удряйки се в стената на къщата и се отправи обратно към тях, сбута ги, за малко да паднат. Нови ритници, викове: „Аз съм!“ Отстъпление не се допуска – само напред. Чу се звук от счупено стъкло. Мазето откри пред нас своите притежания: въглища, дърва, инструменти.

Обедът приключи с обичайните хвалби за кулинарния майстор.

Мъжете се отделиха и отправиха към двора.

– Усещаш ли промяна в приказките и в поведението на посещаващите двореца? – попита полковникът. – Преди бяха други. Особено Севов и Лулев.

– Промяна... Да! Походката им стана тиха, приведена. Стъпките – несигурни, повдигащи стъпала, леко свиващи колена и търсеци най-безшумно придвижване. Станаха трудно видими. Шумът ги плаши, стряска. Отдръпват се един от друг. Започна да се създава ново общество, търсещо и друг закрилник. Среда, подходяща за оформяне на различни поддръжници на Германия или Русия. След време преминаха границата на нормалното. Станаха предатели. Трудно се откриваха. Годишите на адаптация към дворцовия живот ги бяха направили загадъчно прикрити. Служеха си със силни хвалебствени фрази. Усмехнати и без повод. Разговаряха, търсеха говор засягащ важен проблем, за да измъкнат съществени неща, касаещи сложни проблеми за политическия хаос, настъпващ със сила и неподвижност.

Полковник Георгиев се съгласи и допълни:

– Разговорът ни е непринудено точен. Разлика в мненията ни няма. При нас, военните, е спокойно. Не очаквам да се появят предатели.

Обядът приключи, разговорите също. Останахме удовлетворени от прекараното заедно време.

Клементинската болница е близо до Централна гара. Широка и просторна, с големи прозорци, привличащи слънце и въздух. Даряваща здраве и живот, чакаща всеки ден да приема и облекчава страдащи.

Влизайки в болницата, се отправих по коридора към кабинета. Бяха дошли професор Александър Станишев и професор Стоян Киркович². Учуден от ранното им идване, ги поздравих. Усмехнат, професор Станишев каза:

– Идваме от дома. Дватама имахме спешни случаи. Преглеждахме, лекувахме.

Техният дом бяха клиниките, пациентите и всичко, свързано с голямата медицина. Бяха щастливи с нея. Преподаваха на много свои ученици, които – отлично подготвени – прилагаха всичко научено.

– Бай Стефан е добре. Видях го преди малко. Ще продължи да се труди. Както сам каза: с радост! Това е животът.

Професорът хирург, отдаден изцяло на лекарската професия, полагаше грижи за всички болни. Не ги де-

---

² Проф. д-р Стоян Кирков Киркович (1875–1960) – основоположник на българската пропедевтика на вътрешните болести. Син на Рада Гугова, племенница на Найдено Геров, и на д-р Кирко Киркович (1840–1877), който е първият дипломиран български лекар в София преди Освобождението.

леше. Прекланяше се пред пациента и изпитваше щастие при оздравяването му.

Царят дойде усмихнат и както винаги – благоразположен към лекарите.

Спазва се и неговият протокол. Любезности и общи приказки. След това преминахме към прегледа. Болката се появила след изкачване по рилските височини на обичаен по дължина маршрут.

– Преди седмица почиствах с брат си алея от бурени, местехме камъни. Пренатоварих се – каза царят.

Професор Александър Станишев прегледа лявата раменна става. Движенията бяха свободни, без ограничения. Болезненост не се установи.

Професор Стоян Киркович имаше впечатление от вътрешния преглед, който заедно извършихме. Решението бе: наблюдения, проследяване на болката, а ако се появи – отново на преглед. За момента нямаше основания за притеснения.

– Благодаря ви, доктори. Ще остана още малко с вас. Чувствам се спокоен с вас. С присъствието си излъчвате нещо, което не бих могъл да определя точно. Но сякаш включва здраве, радост и щастие. Защо ежедневно ми обкръжение не е като вашето! Ще е много, много по-добро от това, което имам всеки ден. Дори външно сте различни – сигурни крачки, равномерни жестикулации, спокоен, отчетлив говор без повишен тон. След всяка среща с вас не усещам умора. Вечерта сънят, идвайки, ще ме отнесе в щастлив край на радост и смях, без зли деяния и мисли – постила пътя за добрина, милосърдие и здрав разум.

Тишината в болницата не се нарушава въпреки движението по коридори, стаи. Шумът е магически

заличен. С уверена походка пристъпват медицински сестри кармелитки от католическия орден. Усмивката им е сякаш за тях от Бог дарена. Спокойствието ги съпровожда и се пренася при болните, чиито лица се променят, изразявайки надежда и вяра в завръщане към всекидневието.

Царят си тръгна, след него и професорите. След визитацията излязох на двора. Обширният параклис в дъното носи утеха за молещите се служители и болни. Алеите са с цветя, божури, рози и множество лалета – подредени и канещи те да спреш и да ги погалиш, да отнемат грижите и ги заменят със спокойствие и желание за успех. До параклиса са петте липи, насадени преди години от свързаните с основаването и развитието на родната хирургия д-р Матев и проф. Парашкев Стоянов. Приближих се до тях, огледах ги както винаги. Всеки път изглеждаха различно. Миризмата на цвета те подканяше да поемеш въздух и с наслада да се понесеш сред желаното – безгрижен и радващ се от даровете на живота щастлив човек.

Появи се лек ветрец. Липите заговориха – сякаш за дълъг и щастлив път, без сълзи и зловец вятър.

Болницата бе закриляна и финансирана от Католическата църква и имаше свое правило – богатите плащаха и за бедните. Обслужвахме царското семейство, академичната общност, известни политици и богаташи, но и бедните от околността и от съседните села – смирени, благородни. При преглед ни гледаха с поглед, пълен с вяра, и събуждаха желание да дадеш най-доброто, на което си способен, за да получиш най-голямата награда – благодарността на излекувания обикновен човек, неосквернен от фалша на богатството.

При изписването им се напомняше: няма да плащат и няма нужда от подаръци. Оставяха най-скъпото за болницата: благодарност и спомен, който ревниво съхранявахме. Професорите от Медицинския факултет консултираха, лекуваха, но никога не искаха пари за положения труд. Болницата беше база на факултета. Спазваше се и своеобразно правило, прието от работещите лекари: помагайки, те доказваха развитието си като професионалисти и най-вече на духа си.

Железопътните линии бяха наблизко. Чуваха се преминаващи влакове, свирките на локомотиви. Железните пътища, прокарани навсякъде, сякаш събираха хората по-близо един до друг. А контактът между повече хора ще доведе и до разбиране на главния въпрос: „Що е добър живот?“

Царят бе непоколебим: трябва да се постигне успешно развитие в икономиката и културата. Но те биха били възможни само при колективни решения в трудната ситуация.

При разходка с цар Борис, княз Кирил и Елин Пелин от двореца „Врана“ към река Искър срещнахме седнал на камък възрастен човек. Замислен и отправил поглед в далечината.

Царят го поздрави:

– Добър ден.

– Добър ден, царю. – Позна го, изправи се и се поклони.

Царят го потупа по рамото и продума:

– Извинявай, нарушихме спокойствието ти, прекъснахме ти мислите.

– Не, Ваше величество. Поемах уханието на земята – напътстваща като майка и даваща дарове, от които преживяваме. Това е тя, земята. Обича хората и ни покровителства.

– Повече от две трети от населението на България е от село, аз и докторът също.

Всекидневие, свързано със земята, с нейната щедрост – и с желанието да я съхраним, а не да рушим. Тази е връзката с душевното богатство на българина, излизащо извън пределите на материалното.

Пътищата ѝ са широко грейнали и изпъстрени с дарове, които чакат трудолюбивите да ги обгрижат. Но и да изхвърлят мислите за трудните дни, както каза Елин Пелин.

Тръгнахме обратно. Красотата на околността впечатляваше. Слънцето, разстгало лъчите си, караше зелената да изпъква с добавки на златиста и слабочервена окраска. От един храст се чу завладяваща нежна птича песен, с височини в тоновете, леко снижаващи и качващи се бавно.

Спряхме. Според княз Кирил бяха щиглеци. Накацали един до друг, те се оглеждаха и непрекъснато чуруликаха. Над тях стоеше певецът – оперен, с опъната човка и корем. Тези малки артисти сякаш знаеха стойността си.

Мълчаливо стигнахме „Врана“. Царят се обърна към нас:

– Йордан ви очаква. Поговорихме, за съжаление не се случва всеки ден.

Сбогувахме се.

В колата разговаряхме с Йордето за нещата от живота: децата не слушат, боледуват.

Попитах го чул ли е за много послушно дете, без пакости. Палавостта е отредена от природата и част от развитието ни. Както болестите съпътстват живота.

На Орлов мост слязохме. Всеки пое по своя път.

Вървах покрай реката. Стигнах улица „Оборище“. На ъгъла с улица „Джовани Горини“ е училището „Антим I“, построено в началото на XX в. със забавачница.

Немалка сграда с удобства за учениците: спортен салон, голям двор. Игрище за футбол, народна топка, голям басейн. Ботаническа градина, граничеща с улица „Оборище“, покрай която няма как да не спреш и погледнеш с възхищение.

На ъгъла на улица „Мърфи“ и улица „Пресанс“ е къщата на академик Владимир Марков³, ръководител на катедрата по микробиология на Медицинския факултет.

Къщата е приветлива за разлика от вида му: намръщен е. Винаги е готов за сериозни разговори, като предпочита той да говори. Поздравих го. Покани ме да вляза в хола.

Книги, много книги. Четеше денонощно, вечно недоволен от постигнатото. Бе един от лидерите на микробиологията в Европа.

Изискваше правила, ред и дисциплина от всички. Науката изискваше денонощен труд и самият той немаше нормиран ден.

---

³ Акад. Владимир Марков (1883–1962) – основател на катедрата по бактериология и серология в Медицинския факултет на Софийския университет. Оглавява я от 1921 г. до 1958 г. Син на възрожденеца Нестор Марков.

Напоследък имаше проблем с кръвното налягане. Покачваше се нощем – 180/90. Резултатът: главоболие, неприятно чувство на страх, напрежение в гръдната област. Работеше много. Хранителен режим не спазваше.

Обсъдихме режима за деня и нощта. Тръгнах притеснен.

Професорът знаеше добре какво ще се случи, ако посредствеността спечели: физическа и морална разруха. Безспорните постижения в науката ще са забравени, заменени с празнота и безсмислие.

Пред къщи ме чакаше Кръстю Кръстев, криминалист в Дирекция на полицията, съсед и приятен събеседник.

– Здравей, потърсих те, за да кажа за резултатите от набеязания режим. Стомахът не се обажда. Беше прав, прекалявам с лютото и с колбасите.

– Освен режима друго не е необходимо. За твоята работа – специфична и отговорна това е особено важно. А и времената са тежки.

– Да, винаги има неотложни неща – няма как да не забравиш обяд, вечеря.

– Нима си вярвал, че ще дойде ден, в който убийците ще се оправдават с волята на народа? Народът ни много е страдал, но никога не е оправдавал крадци и убийци. Това проклятие – комунизмът – води до тотално крушение на морала и съвестта човешки. Точно затова властта не трябва да се разклаща. – И добавих: – С всички сили трябва да се борим за запазване на устоите на държавността.

– Малцина са рушителите – каза криминалистът. – Но са с мощна съветска подкрепа.

Тръгна си с по-ведро настроение.

На следващия ден в Клементинската болница дойде Никола Гешев, ръководещ държавната сигурност на България. Приемаше отговорността с цялата си душа и сърце. Умен и всеотдаен, работният му ден за Родината бе 24 часа. Напрежението влияеше. Появилите се сърдечни ритъмни нарушения го притесняваха. Посъветвах го да следи пулса. Отклоненията в напрегнатост, ритъм са от значение. Анализирайки ги, ще достигнем до решение. Усещането за страх и появилата се студена пот са сигнал за всеки лекар.

Предписаните лекарства и уточнен режим го успокоиха. За довиждане му казах, че след месец го очаквам – но във форма. Като си тръгна, мислих за казаното от него.

Срещу България е изправена висша форма на пресъпнатост – съветският модел, дирижиран от бивш бандит, безскрупулен и жесток – Сталин. Негови са думите: „Няма човек – няма проблем.“ Около него ви-рее само посредствеността, която не се интересува от истината – жизнено необходима за нормално човешко развитие. Основните човешки ценности, съвест и морал не означават нищо за него.

У нас много добре живеещите ще приемат условия, смазващи достойнството, само и само да бъдат добре – независимо че обезличават всичко и довеждат до падение и утрешните поколения.

Прибрах се. Къщата, построена от папа⁴ Саверио де Лука с вкус и италианска традиция, етажите да отговарят на броя деца, които бяха три – ул. „Богдан“ № 37. Дворът е подреден, оградата – дървена. Комфорт и самочувствие, че си в отделна и свободна от чужди погледи територия.

Разхождах се бавно, спрях пред черешата, отивам към крушата. Усеща се уханието на розите и многото божури, бели и червени, високи и подредени, създаващи радост за окото.

Далечен простор, в който цари спокойствие – нищо не е в състояние да го провокира. Простор, изграден от правила, в които няма място за неправда, а за дела, съвместими с човешки правила на обич към всяко живо същество, подчинени единствено на мъдростта, стожер на постиженията и взаимното зачитане.

На следващия ден – среща с дон Галони, папски наместник, „Про Ориенте“, ул. „Оборище“ 5, приятен, вдъхващ доверие и уважение. Разговаряхме на италиански. Предлага да изнесем част от Клементинската болница и създадем спешно отделение в подходящи помещения предвид напрегнатата военна обстановка. След внимателно обсъждане приемам.

Решението подкрепиха отец Роберто и отец Франц, отци към католическата черква „Свети Йосиф“. Одухотворени, изключителна логика в разговора.

– Защо е войната? Да унищожи изграденото, да погуби поколения, да изхаби човешката жизненост, необходима за духовен и физически растеж – каза отец Ро-

---

⁴ На италиански папа означава татко.

берто. – Жестокостта няма ли да промени съзнанието и то да пренасочи действията си към нечовешкото?

Бях съгласен. Войната променя личността. Трудно се възприема милост, помощ, обич. Битката да оцелееш е свързана с действия, изградени от случайността и се смята за допустимо да приложиш всичко извън морала. Оцеляваш с разбито самочувствие, изцяло променен – ставаш психическа развалина, която продължава бавно да се руши.

Отец Франц спазва поведение на добри обноски и използва подходящи думи при разговора:

– Не намирам надъхванията към омраза да са успех или фактор за доминация на един над друг. По-скоро сочат безизходица и реакция на лошо мислещи хора. Омразата води към грях.

Трябваше да тръгвам. Имах посещение на болен близък.

– Довиждане, благодаря за подкрепата и оказаната морална помощ.

– Поздрави папа де Лука и съпругата Маргарита. Те са редовно на черква в неделя – каза дон Галони.

Отправих се към улица „Московска“, учуден от високия дух, който цареше сред тях. Светът им изглеждаше защитен от злини и катаклизъм.

На ъгъла на улиците „Московска“ и „Дунав“ беше сградата, в която живееше фамилията на генерал Блъсков. Изкачих се бавно по стълбите.

Позвъних. Отвориха и ме поканиха. След прегледа на госпожа Блъскова преминахме към болезнените за всички съждения за настоящите събития. Тя преподаваше френски и английски език и знаеше неща от